

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ

УДК 811.111'24'42

Лариса КОВАЛЕНКО, Алевтина ШЕЛЯКІНА

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ПОДОЛАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ

Стаття присвячена дослідженню ролі мовних центрів у подоланні комунікативних бар'єрів шляхом формування лінгвокультурної компетенції студентів.

Ключові слова: мовні центри, лінгвокультурна компетенція, комунікативні бар'єри, міжкультурне спілкування.

Останнім часом культурологічний аспект у вивченні мови набув надзвичайної значущості та актуальності. Якщо раніше з метою формування мовної компетенції застосовувалась методика, яка спиралась в основному на структурно-семантичний підхід, нині перевага надається комунікативній компетенції, для якої оволодіння спільним для комунікантів мовним кодом не є достатнім. Сучасні лінгвістичні студії дотримуються тієї точки зору, що “ефективність мовної комунікації значною мірою залежить від культурних чинників, які істотно впливають не лише на елементи мовного коду (наприклад, семантику окремих слів чи словосполучень), а й на власне процес комунікації, його складові, принципи і правила спілкування, комунікативні стратегії і тактики” [11, с. 191]. Тому сучасна лінгвометодика визнає необхідність формування в студентів лінгвокультурної компетенції шляхом залучення національно-культурного компоненту у викладанні мови як одного з найважливіших шляхів трансляції національної культури та розвитку комунікативної свідомості особистості, яка забезпечує процес її мовленнєвої діяльності.

Актуальність порушеного питання зумовлена і тим, що формування лінгвокультурної компетенції особистості, ефективність мовної комунікації, шляхи подолання комунікативних бар'єрів є предметом дослідження сучасної

комунікативістики та лінгвометодики. Особливо помітними є публікації Ф. С. Бацевича [1], І. Я. Гродського [2], Л. А. Городецької [3], І. П. Задорожної [4], Л. І. Коваленко [5], Т. М. Колодько [6], М. Л. Кур'ян [7], А. В. Соломахи [8], Т. А. Толмачової [9], Н. Б. Шевченко [5], Н. В. Яковлевої [10], О.В. Яшенкової [11] та ін.

Теоретичний аналіз сучасної української та зарубіжної літератури свідчить про те, що комунікативні бар'єри, які виникають в процесі міжкультурної комунікації і призводять до неефективного спілкування, мають певні передумови і причини, однією з яких є повна відсутність або брак лінгвокультурної компетенції. **Мета** даної наукової розвідки – проаналізувати роль мовних центрів у подоланні комунікативних бар'єрів шляхом формування лінгвокультурної компетенції студентів.

Людина, яка є основним суб'єктом комунікації, належить до певної лінгвокультурної спільноти і реалізує себе як комунікативна особистість в процесі інформаційного обміну. Під час міжкультурної комунікації інформаційний обмін може ускладнюватись, оскільки його ефективність найчастіше залежить від успішності мовної взаємодії, яка є стрижнем процесу комунікації, а також від особистісного сприйняття й інтерпретації повідомлення комунікантами. Результатом такого утруднення є суб'єктивні комунікативні бар'єри – перешкоди, які викривляють зміст повідомлення, заважають ефективному діалогу. В сучасному науковому просторі існують різні класифікації комунікативних перешкод (бар'єрів або шумів). Ми зауважимо на тих, що можуть бути спричинені мовною складовою процесу комунікації (семантичні) або психологічними чинниками (психологічні). Семантичні бар'єри “виникають внаслідок спілкування різними мовами або варіантами мов, використання адресантом спеціальної термінології, яка є невідомою адресатові, ... можуть бути також зумовлені різними неточностями, що з'являються під час передавання інформації, її трансформації, додавання тощо” [11, с. 48]. Психологічні бар'єри “викликають, як правило, ментальні процеси та емоційні стани комунікантів (наприклад, упередження, страх, стурбованість тощо” [11, с. 48]. Результатом психологічних перешкод можуть бути: а) бар'єри сприйняття – неоднозначне розуміння або інтерпретація інформації як результат стереотипів,

певних внутрішніх настанов, несприймання теми або співбесідника тощо; б) бар'єри необізнаності – викривлення змісту повідомлення внаслідок небажання співбесідників спитати значення незнайомого слова або поняття, визнати свою некомпетентність.

Ігнорування комунікативних бар'єрів може стати серйозною перешкодою для успішного оволодіння іноземною мовою. Одним із засобів їх подолання й усунення є формування в студентів лінгвокультурної компетенції. “Компетенція лінгвокультурна – одне з найважливіших понять міжкультурної комунікації; знання базових елементів культури (національних звичаїв, традицій, реалій тощо) країни, мовою котрої здійснюється комунікація; здатність мовця виявляти у мові країнознавчу інформацію і користуватись нею з метою досягнення запланованої комунікативної мети; уміння здійснювати міжкультурну комунікацію, яке передбачає знання лексичних одиниць з національно-культурним (етнокультурним) компонентом семантики і навички адекватного їх уживання в ситуаціях міжкультурного спілкування, а також уміння використовувати фонові знання для досягнення взаєморозуміння в ситуаціях опосередкованого і безпосереднього міжкультурного спілкування” [1].

Нині формування лінгвокультурної компетенції в студентів вищих навчальних закладів забезпечується низкою дисциплін (практичний курс іноземної мови, країнознавство, лінгвокраїнознавство, теорія й практика перекладу тощо) в залежності від фахової підготовки. В Інституті філології КНУ ім. Тараса Шевченка працюють мовні центри, робота яких сприяє формуванню й розвитку лінгвокультурної компетенції, ліквідації комунікативних бар'єрів, усуненню розриву між теоретичним матеріалом та його практичним застосуванням шляхом впровадження різноманітних заходів, як от науково-методичні семінари для викладачів та студентів старших курсів, презентації нової навчальної та методичної літератури, науково-практичні конференції, зустрічі з носіями мови, що призводить до збагачення знань соціального, наукового та культурного спрямування.

Проаналізуємо, наприклад, роботу Центру англійської мови та інформації (ЦАМІ), який було створено 15 жовтня 1997 року за угодою про співпрацю між Київським національним університетом

імені Тараса Шевченка та посольством Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії в Україні. Основною метою Центру є сприяння вивченню англійської мови та сучасного життя Великої Британії та інших англомовних країн. Згідно із зазначеною метою ЦАМІ працює за такими напрямками:

1. Як ресурсний центр, що забезпечує членів ЦАМІ

- сучасними підручниками з англійської мови;
- сучасною літературою з методики викладання англійської мови;
- науковою англомовною літературою з різних галузей знань, а саме: філософії, психології, суспільствознавства, історії, права, економіки, бізнесу, менеджменту, математики, кібернетики, фізики, хімії, екології, біології, географії, технології, електроніки, мистецтва, літературної критики;
- художньою англомовною літературою;
- тлумачними та двомовними словниками, енциклопедіями;
- періодичними виданнями;
- аудіо-, відеоматеріалами.

2. Як комунікативно-інформаційний центр:

- організує та проводить зустрічі з носіями англійської мови (співробітниками посольств, викладачами університетів тощо) у формі лекцій, бесід, дискусій для студентів, викладачів, аспірантів, докторантів та співробітників університету;
- інформує студентів про навчальні програми в англомовних країнах (наприклад, Muskie, Fulbright тощо);
- проводить виставки кращих рефератів та постерів, підготовлених студентами Інституту філології.

3. Як методичний центр, що забезпечує такі види діяльності:

- проводить зустрічі з методистами провідних британських та американських видавництв (наприклад, Macmillan, Longman, Folio, Oxford) для ознайомлення студентів та викладачів з англомовною навчальною

літературою (підручниками, словниками, навчальними посібниками тощо);

- проводить методичні консультації зусиллями співробітників Центру;

- організує методичні семінари для викладачів англійської мови з метою підвищення їхньої кваліфікації.

Сучасна лінгвометодика неодноразово наголошувала на важливості добору текстів, аудіо- та відеоматеріалів, які б висвітлювали культуру країни, мова якої вивчається, сприяли розвиткові інтересу до звичаїв, традицій, повсякденного життя людей, особливостей національної поведінки тощо. Враховуючи інформаційну потребу, яка щодня висуває перед студентами нові завдання, фонди ЦАМІ забезпечують засвоєння вище зазначених складових іншомовної культури, сприяють пізнавальній активності, позитивній мотивації, ідентифікації та самоідентифікації в загальному культурному просторі.

Крім того, використання студентами фондів ЦАМІ забезпечує процес міжкультурної комунікації важливою складовою – екстралінгвістичними знаннями, які відображають реальний комунікативний фон певного народу або картину життя певної країни. Екстралінгвістичні знання учасників спілкування відіграють не менш важливе значення, ніж їхнє володіння мовою. Часто між комунікантами виникає так звана “комунікативна нерівність”, тобто відсутність спільних для учасників комунікативного акту знань (фонових знань). Відсутність фонових знань ускладнює спілкування, оскільки адекватне сприйняття повідомлення можливе лише за умови володіння комунікантами спільним мовним кодом, а вживання лексичних одиниць з певним соціокультурним компонентом одним з учасників процесу комунікації часто викликає труднощі сприйняття у іншого, а отже й комунікативні бар’єри. Наприклад, переклад мікротопоніма *The Hill*, який постійно зустрічається в американських новинах, може викликати певні труднощі, оскільки *hill* – це не просто пагорб, а Капітолійський пагорб у Вашингтоні, на якому розташована будівля Конгресу. Звідси й переносне значення – Конгрес. Отже, володіючи цією інформацією, в студента не виникнуть труднощі при перекладі речення “*The head of the newly formed Republicans for*

Immigration reform told The Hill that his group's main push will be to give cover to Republicans who support immigration reform". В даному прикладі надання слову *hill* "культурного значення" призводить до того, що мовець залучає слово-знак до низки культурних асоціацій, притаманних американській нації, і результатом такої комунікації є не розуміння мови як такої, а засвоєння позамовної інформації, культури, в межах якої і відбувається спілкування.

Варто також зазначити, що наявність у ЦАМІ наукової англійської літератури з різних галузей знань забезпечує процес навчання можливістю професійно орієнтованого читання фахових текстів студентами нефілологічних спеціальностей, що сприяє збагаченню їхнього термінологічного вокабуляра і підготовці до реальних умов комунікативної діяльності в певній сфері.

Розуміючи необхідність занурення у середовище, мова якого вивчається, ЦАМІ регулярно проводить зустрічі та семінари з носіями англійської мови. В умовах відсутності мовного оточення вони є величезним досвідом на шляху розвитку й вдосконалення комунікативних навичок, сприяючи створенню реальної атмосфери іншомовного спілкування.

Так, щорічно на базі ЦАМІ відбуваються зустрічі членів Клубу англійської мови; цикли семінарів з американських студій, які проводять співробітники Посольства США в Україні; заняття драматичного гуртка з творчості Вільяма Шекспіра; зустрічі з відомими британськими та американськими письменниками, викладачами, професорами університетів тощо з метою розвитку в студентів інтерактивних навичок і комунікативних стратегій, які передбачають такі вміння: впевнено брати участь у бесіді та формальній дискусії, інтерв'ю на різні теми та вільно і спонтанно спілкуватись з носіями мови; висловлювати власні погляди на теми обговорення, відстоювати та аргументувати власну думку, висувати гіпотези та реагувати на думку співрозмовника; використовувати англійську мову в міжособистісному спілкуванні в процесі навчання; адекватно передавати й узагальнювати інформацію.

Отже, можна зробити висновок, що мовні центри Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка є однією з ключових засад формування лінгвокультурної компетенції шляхом інтегрування

соціокультурних знань, які реалізуються в практичних навичках комунікативної поведінки. Вони сприяють подоланню комунікативних бар'єрів, що можуть виникати в процесі спілкування з носями іноземних мов, а також позитивному ставленню студентів до вивчення іноземної мови. Учбовий матеріал, запропонований центрами у вигляді художньої, публіцистичної, наукової, навчально-методичної літератури, аудіо- та відео-матеріалів тощо, має пізнавальну цінність, стимулює навчальну діяльність, сприяє розширенню світогляду.

Запропонований матеріал є перспективним, його дослідження може бути продовжене в напрямі аналізу стратегій і тактик педагогічного дискурсу, які можна застосовувати для подолання комунікативних бар'єрів в процесі вивчення іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] / Ф. С. Бацевич. – К.: Довіра, 2007. – 205 с. – Режим доступу: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/k>
2. Городецка Л. А. Лингвокультурная компетентность личности как культурологическая проблема: автореф. дис. ...докт. филол. наук / Городецка Л. А. – М., 2007. – 48 с.
3. Гродський І. Я. Передумови виникнення та шляхи подолання комунікативних бар'єрів у процесі вивчення іноземної мови студентами немовних спеціальностей [Електронний ресурс] / Гродський І. Я. // Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки: матер. II щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. – 2012 . – С. 271 – 277. – Режим доступу: <http://elibrary.kmpu.edu.ua/675/>
4. Задорожна І. П. Принципи організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англomовною комунікативною компетенцією [Текст] / Задорожна І.П. // Вісник Запорізького національного університету. – №1, 2010.– С. 122–128.
5. Коваленко Л. І., Шевченко Н.Б. Роль та місце курсу «Лінгвокраїнознавство» в підготовці фахівців з іноземних мов / Л.І. Коваленко, Н.Б. Шевченко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Іноземна філологія. – 2006. – Вип. 40. – С. 46–48.

6. Колодько Т. М. Формування соціокультурної компетенції у студентів початкового етапу педагогічного ВНЗ на матеріалі англомовної поезії [Текст] / Т.М. Колодько // Науковий часопис Національного Педагогічного Університету імені М.П. Драгоманова: До 170-річного ювілею. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. – Київ : НПУ, 2004. – Вип. 1. – С. 110–115.

7. Курьян М. Л. Средства оптимизации процесса межличностной коммуникации в англоязычном языковом пространстве: автореф. дис. ...канд. филол. наук / Курьян М. Л. – Тюмень, 2008. – 22 с.

8. Соломаха А. В. Теоретичні засади формування лінгвокультурної компетенції у майбутніх вчителів англійської мови / А. В. Соломаха // Наукові праці Дон НТУ. Серія: педагогіка, психологія, соціологія. – 2012. – № 11. – С. 142 – 146.

9. Толмачова Т. А. Методический потенциал использования коммуникативных стратегий иноязычного речевого поведения в процессе обучения иностранному языку в языковом вузе / Т. А. Толмачова // Мир науки, культуры, образования. – 2008. – № 4 (11). – С. 95 – 98.

10. Яковлева Н. В. Деякі особливості виявлення комунікативних бар'єрів у процесі вивчення іноземної мови / Н. В. Яковлева // Психологія: зб. наук. праць. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2000. – Вип. 11. – С. 360 – 366.

11. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. / Яшенкова О. В. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 312 с.

Л. КОВАЛЕНКО, А. ШЕЛЯКИНА

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИНГВОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ КАК ОДИН ИЗ СПОСОБОВ ПРЕОДОЛЕНИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ БАРЬЕРОВ

Статья посвящена исследованию роли языковых центров в преодолении коммуникативных барьеров путем формирования лингвокультурной компетенции студентов.

Ключевые слова: языковые центры, коммуникативные барьеры, лингвокультурная компетенция, межкультурная коммуникация.

L. KOVALENKO, A. SHELIAKINA

FORMATION OF LINGUISTIC AND CULTURAL COMPETENCE AS A MEANS OF REMOVING BARRIERS TO EFFECTIVE COMMUNICATION.

The article covers the role of language centres in overcoming barriers to effective communication through the formation of linguistic and cultural competence of students.

Key words: language centres, communication barriers, linguistic and cultural competence, cross-cultural communication.

УДК 811.161.2'373.43

Яна ЛЕЩИШИНА

МОВНА ПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ІННОВАЦІЯ» (НА МАТЕРІАЛІ ВИДАНЬ ГАЗЕТИ «ДЕНЬ» «ЕКСТРАКТ 150» ТА «ЕКСТРАКТ +200»)

У статті на основі системного аналізу інноваційних процесів мови видань газети «День» «Екстракт 150» та «Екстракт +200» сформовано загальну концепцію поняття інновації. Досліджено, якими лексичними засобами окреслюється інновація в публіцистиці, що розмежовано у полі утворених, утворювальних та близьких критерій.

Ключові слова: концепт, інновація, мовна культура, інтелектуалізація.

Початок ХХІ століття репрезентує все більшу увагу лінгвістів до проблем тісного зв'язку мови, свідомості та культури. Дослідженням цих аспектів займається когнітивна лінгвістика, базовим терміном якої виступає концепт, «упорядкованість та ієрархізованість якого утворює концептуальну систему» [3, 58].

Вивчення процесів концептуалізації світу в сучасній лінгвістиці є одним з перспективних напрямків нової парадигми теорії мови.

Мета статті: на основі системного аналізу інноваційних процесів мови видань газети «День» «Екстракт 150» та «Екстракт +200» сформувати загальну концепцію поняття ІННОВАЦІЯ в публіцистиці.